

ontwikkeling+beheer natuurkwaliteit

o+bn

Kennis maken, kennis delen

Thema Biodiversiteit

Inhoud

Kennis maken, kennis delen	3
Kennisnetwerk OBN: voor biodiversiteit, klimaat, water en landbouw	4
KENNIS MAKEN – Biodiversiteit: gezond leven in aantrekkelijke omgeving	6
KENNIS DELEN – Provincie zoekt samen met onderzoekers naar zinvolle aanpak bloemrijke graslanden	10
KENNIS DELEN – Provincie Limburg: eigen onderzoek voor unieke natuurgebieden	12
Het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit	16

Uitgave:

VBNE / Kennisnetwerk OBN 2020

Tekst:

Geert van Duinhoven, Carla Feijen en Wim Wiersinga

Citaten van de provincies komen uit de bestuursakkoorden.

Vormgeving:

Aukje Gorter

Druk:

iDrukker

Coverfoto:

Wanne Roetmeijer

Kennis maken, kennis delen

Iedereen geniet van natuur, bos en landschap. Maar al dat moois is er niet vanzelf. Dankzij provincies, waterschappen en diverse diensten van de Rijksoverheid kunnen beheerders in het veld zo goed mogelijk hun werk doen. Het gezamenlijke doel: de natuur in Nederland robuust maken.

Net als beheerders, hebben ook beleidsmakers regelmatig te kampen met ingewikkelde vraagstukken waar niet een-twee-drie een antwoord op is. Welke strategieën zijn het meest geschikt voor het herstel van een bepaald natuurtype? Hoe ga je om met de overmatige stikstofbelasting op natuurgebieden? Is het haalbaar om waterstanden te verhogen ten behoeve van natuur? En levert dat dan ook de gewenste resultaten op? Halen we daarmee de internationaal afgesproken doelen?

Het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit is opgericht zodat natuur- en waterbeheerders, samen met beleidsmakers aan deze vraagstukken kunnen werken om te komen tot praktisch bruikbare oplossingen.

In deze brochure laten we zien wat het Kennisnetwerk OBN de afgelopen jaren heeft gedaan voor provincies, waterschappen, rijksdiensten en beheerders. Maar we willen vooral voor het voetlicht brengen wat het Kennisnetwerk OBN voor u kan betekenen. Met welke vragen op het gebied van natuurbeheer of -beleid zit u zelf? Wilt u adviezen hebben voor een specifiek terrein, wilt u in contact komen met collega's, of met terreinbeheerders die met vergelijkbare vraagstukken te maken hebben? Het Kennisnetwerk OBN kan u hierbij helpen.

Hopelijk inspireert deze brochure u om gebruik te maken van de enorme hoeveelheid kennis die de afgelopen jaren is opgebouwd. Tevens hoop ik dat het Kennisnetwerk OBN in de toekomst van uw kennis gebruik kan maken. Want alleen door het delen van actuele en praktische kennis over natuurbeleid en natuurbeheer, zullen we uiteindelijk een robuuste en duurzame natuur in Nederland kunnen krijgen.

Harold Hofstra,
Gedeputeerde provincie Flevoland
IPO-woordvoerder Vitaal Platteland

Harold Hofstra

Foto: Wanne Roetmeijer

Kennisnetwerk OBN: voor biodiversiteit, klimaat, water en landbouw

foto Michel Riksen

Bodemonderzoek naar voorraad verstufbaar zand

In Nederland is de biodiversiteit, afgemeten aan kwaliteit en kwantiteit van natuur, de afgelopen eeuw fors afgenomen. Landbouw en verstedelijking zijn de belangrijkste oorzaak voor het verlies aan oppervlakte natuur. De vervuiling van de lucht, bodem en water is een belangrijke factor in de achteruitgang aan kwaliteit. Vooral de biodiversiteit van heiden, duinen en agrarisch gebied gaat nog steeds verder achteruit. Deze problemen onderkennen de Europese en Nederlandse overheden al enkele tientallen jaren en voeren daar dan ook beleid op. De laatste jaren is dit natuurbeleid gedecentraliseerd en de provincies hebben de verantwoordelijkheid op zich genomen om de achteruitgang te stoppen en om te buigen naar een verbetering.

Basisdiensten

Zonder natuur kan de mens niet overleven. De natuur levert voedsel, geeft schoon drinkwater, ruimte voor recreatie, produceert hout, vangt fijnstof in, geeft beschutting en matigt de weersinvloeden. Daarnaast heeft natuur een intrinsieke waarde. Planten en dieren hebben uit zichzelf bestaansrecht en wij moeten de aantasting daarvan zoveel mogelijk vermijden.

Kennisvragen

Voldoende reden dus om met man en macht aan natuur en biodiversiteit te werken. Voor beheerders en bestuurders begint daar echter wel vaak het probleem. Waar begin je met natuurherstel? Hoe maak je de natuur meer klimaatbestendig? Welke soorten zijn nog te redden en welke kun je nog terugkrijgen? Kunnen waterveiligheid langs de rivier en de kust wel samengaan met natuurherstel? Welke maatregelen zijn geschikt en betaalbaar om de gevolgen van de overmatige stikstof-

Kennis maken en kennis delen

Deze brochure laat zien wat het Kennisnetwerk OBN doet en wat het kan betekenen voor provincies en andere overheden. OBN genereert nieuwe kennis die praktisch toepasbaar is voor relevante en actuele beleidsthema's. In deze brochure staan diverse voorbeelden van kennismaken: beleidsthema's zijn vertaald in wetenschappelijke vraagstukken waarna de antwoorden vervolgens praktisch toepasbaar zijn in beheer en beleid.

Voor het Kennisnetwerk OBN is kennis delen en essentieel onderdeel. Kennis moet beschikbaar zijn. Dus organiseert het Kennisnetwerk bijeenkomsten, veldwerkplaatsen en publiceert het behalve wetenschappelijke rapporten ook handzame brochures en praktische adviezen.

In deze brochure geven we voorbeelden van Kennis maken en Kennis delen. Bij elk van die voorbeelden staan brochures, rapporten en bijeenkomsten vermeld over het betreffende onderwerp. Deze zijn altijd gratis te bekijken via de link of op de website van het Kennisnetwerk OBN: www.natuurkennis.nl

depositie te verkleinen? Hoe kunnen landbouw en natuur samen gaan? Waar ontwikkel je het beste nieuwe natuur en hoe moet of kan die er uit zien? Welke eisen stellen bedreigde soorten aan hun omgeving? Ingewikkelde kennisvragen die vragen om gedegen wetenschappelijk onderzoek.

Praktisch toepasbaar

Het Kennisnetwerk OBN is opgericht om de juiste vragen te stellen, die vragen te beantwoorden en de nieuwe kennis toepasbaar te maken voor de praktijk. Provincies, waterschappen, Rijkswaterstaat, rijksoverheid zijn bij uitstek organisaties die belang hebben bij het stellen van de juiste vragen en de juist praktisch toepasbare antwoorden. Zij hebben immers hoge beleidsambities op het gebied van natuur, klimaat en landbouw. Met wetenschappelijke kennis kunnen zij deze ambities, die op allerlei manieren met elkaar in verband staan, bereiken.

KENNIS MAKEN

Biodiversiteit: gezond leven in aantrekkelijke omgeving

foto Mick Vos

Habitat van de grote modderkruiper

Biodiversiteit is al lang geen item meer voor alleen maar biologen. Zonder een goede zorg voor planten en dieren zullen ook andere beleidsdoelen niet gehaald kunnen worden: biodiversiteit heeft te maken met landbouw, recreatie, water, bodem, landschap en economie. Biodiversiteit is daarmee een thema dat bij elke provincie hoog scoort op de prioriteitenlijst.

Wel is het voor provincies vaak nog een zoektocht naar een efficiënte en duurzame manier om de biodiversiteit te verhogen. Ook is het de vraag hoe je vervolgens de kwaliteit in stand houdt en hoe je er voor zorgt dat de doelsoorten ook daadwerkelijk verschijnen en zichzelf in stand houden. Diverse OBN-onderzoeken hebben al veel kennis op dit vlak ontwikkeld. Op de volgende pagina's een paar voorbeelden.

Fryslân: “We buigen het biodiversiteitsverlies in Fryslan om naar herstel op langere termijn. De kwaliteit van bodem, water en landschap verbetert daardoor.”

Overijssel: “Voor de instandhouding van een brede biodiversiteit zetten we in op groenblauwe dooradering in het landschap. Boeren hebben een belangrijke rol als hoeder van het Overijsselse landschap. Bijvoorbeeld als het gaat om houtwallen, insecten en weidevogels”.

Flevoland: “Bermen en akkerranden willen we blijven benutten voor het versterken van de biodiversiteit. Dit draagt bij aan de natuurwaarden, een gevarieerd landschap en de grondkwaliteit.”

Utrecht: “We gaan door met behoud en verbetering van biodiversiteit in de gebouwde omgeving en zorgen dat hiervoor structurele middelen beschikbaar zijn.”

OBN-kennis over biodiversiteit

Praktische handleidingen

- ‘Meer kans voor fauna in natuurbeheer’ met concrete voorbeelden hoe je meer insecten in terreinen krijgt.

Georganiseerde bijeenkomsten over biodiversiteit

- Workshop ‘Herstel konijnenpopulaties’ voor medewerkers van terreinbeherende organisaties en provincies die zich bezig houden met ecologische herstelmaatregelen in kustduinen.
- Symposium ‘Natuur- en waterbeheer in het laagveen- en zeekleiland-schap: successen en uitdagingen’, voor wie?
- Veldwerkplaats ‘Bevorderen insectendiversiteit én massaliteit’. Praktische tips voor beheerders en beleidmakers.
- Veldwerkplaats ‘Bloemenaanbod voor insecten in het heidelandschap’. Over meer bloemen en het effect daarvan op de diversiteit aan fauna.

Achtergrondkennis over biodiversiteit

- Voedselkwaliteit en biodiversiteit in bossen van de hoge zandgronden. Over de effecten van stikstof op de biodiversiteit.
- Herstel van biodiversiteit en landschapsecologische relaties in het natte zandlandschap.
- Nieuwsbrief over het OBN-onderzoek aan het herstel konijnenpopulaties in de duinen.

foto Marijn Nijssen

foto Hans van den Bos

Onderzoeker Ralf Verdonschot geeft uitleg over het experiment met kokerjuffer in de Heelsumse beek.

Kokerjuffers verhuizen naar de Veluwe

Langzaam stromende beken zijn in de twintigste eeuw zwaar aangetast door kanalisatie, verontreiniging en wateronttrekking. Dat leidde tot een enorme verslechtering van de ecologische kwaliteit. Typische diersoorten van laaglandbeken verdwenen of werden teruggedrongen in kleine populaties. Na decennia beekherstel is de situatie van de beken vaak verbeterd maar sommige soorten zijn desondanks nog niet te vinden in de beken. Daarom is in 2014 besloten om als experiment de zeldzame kokerjuffer een handje te helpen door ze te verhuizen naar de Heelsumse beek. Onderzoekers kozen voor de kokerjuffer omdat deze soort hout en ander grof organisch materiaal afbreekt in dit type laaglandbeken en daarom een essentiële schakel is in het ecosysteem. Een grote populatie in de Rode beek in de Meinweg, op ongeveer honderd kilometer van de Heelsumse beek fungeerde als bron voor het herintroductieproject. Vijf jaar lang is intensief gemonitord en elk jaar bleef de populatie zich uitbreiden en lijkt zich definitief te hebben gevestigd in de Heelsumse beek.

Jaar	Totaal aantal individuen
2015	38
2016	60
2017	129
2018	879

Aantal individuen van de uitgezette kokerjuffer in de jaren na het uitzetten in de Heelsumse beek in 2014. De populatie laat een spectaculaire groei zien.

foto Jasja Dekker

Dichtheden aan keutels en dus konijnen zijn niet overal hetzelfde. De vraag is of we hier met één populatie met variatie in dichtheid te maken hebben of zijn het meerdere populaties die door incidentele migratie contact met elkaar hebben?

Konijnen in de duinen zorgen voor bloeiende planten, insecten en zangvogels

Voor de biodiversiteit in de duinen zijn konijnen heel belangrijk. Met hun graaf- en eetgedrag houden ze de vegetatie open en zorgen ze er voor dat kalkrijk zand naar het oppervlakte komt. Daarmee creëren ze ideale omstandigheden voor allerlei bloeiende kruiden die op hun beurt weer belangrijk zijn voor insecten. Deze insecten zijn weer voedsel voor bijvoorbeeld de tapuiten. Zonder de konijnen stort het kaartenhuis in. De laatste decennia is het aantal konijnen in de duinen echter dramatisch lager geworden door de virusziekten myxomatose en RHD. Gevolg is een verruiging en vergrassing van de vegetatie, geen kruiden en bijvoorbeeld een ernstige achteruitgang van de tapuit.

OBN voert de komende jaren onderzoek uit dat meer inzicht moet geven in de randvoorwaarden voor de terugkeer van konijnen. Nog steeds is namelijk grotendeels onbekend waarom sommige konijnenpopulaties wel en andere nauwelijks reageren op nieuwe uitbraken van virusziekten en zo verschillend herstellen na sterke afname. Daardoor is het moeilijk om gericht maatregelen te nemen om de konijnenpopulaties te versterken en zo bij te dragen aan het herstel en instandhouding van de grijze duinen.

foto Marcel van Kammen

Begrazing met paarden of runderen is positief voor veel flora en fauna. Advies is om wel te variëren met dichtheden aan dieren.

Begrazing met paarden en koeien voor bloeiende kwelders

Begrazing met paarden of runderen is positief voor veel flora en fauna. Maar te intensief begrazen is vaak nadelig. En te extensief begrazen heeft weinig zin. Wellicht zijn er tussenvormen te bedenken of is het juist slim om de verschillende vormen te combineren in grotere beheereenheden. Onderzoekers voerden een jarenlang experiment uit om de verschillende vormen van begrazing met elkaar te kunnen vergelijken. Conclusie: er is niet één begrazingsregime dat gunstig is voor alle onderzochte aspecten van de biodiversiteit. Daarom is een combinatie of mozaïek van verschillende beheervormen waarschijnlijk het beste om alle soorten en soortgroepen te beschermen. Daarom adviseren zij om meerdere beheervormen ruimtelijk gespreid uit te voeren in het kweldergebied: een deel niet beweiden, een deel intensief, een deel extensief en zo mogelijk een deel met een fluctuerende begrazing.

foto Michiel Verbeek

Overstromingsvlakten langs de grote rivieren, zoals hier de Waal, zijn waarschijnlijk van groot belang voor de overleving van bijzondere vissoorten.

Overstromingsvlakten als leefgebied voor bittervoorn, grote modderkruiper en kleine modderkruiper

Een plas water of een kale rivier is voor vissen onvoldoende. Als we voor vissen een goed functionerend leefgebied willen creëren, zal het geschikt moeten zijn voor paaien, opgroeien, schuilen, rusten en foerageren. Dat betekent dat het leefgebied heel divers moet zijn en dat de verschillende onderdelen goed onderling bereikbaar moeten zijn voor de vissen. Vispassages en natuurvriendelijke oevers zijn daarvoor heel belangrijk. Voor veel rivier- en beekvissen als bittervoorn, grote modderkruiper en kleine modderkruiper zijn langdurig overstromde oevers en moerassige oeverlanden waarschijnlijk belangrijk voor de jaarlijkse productie van een nieuwe generatie. Door het huidige, onnatuurlijke waterpeilbeheer ontstaan dergelijke habitats echter nauwelijks meer. Om te achterhalen hoe belangrijk de overstromingsvlakten precies zijn, hoe ze werken en welke inrichtingsfactoren daarbij van belang zijn, doet OBN op dit moment onderzoek. Centraal daarbij staat de vraag: functioneren gebieden ingericht als overstromingsvlakte ook daadwerkelijk als kraamkamer voor vissen? Hoe vaak, en hoe lang en in welke periode van het jaar moet zo'n vlakte overstromen? Pas als dit bekend is, kunnen provincies, samen met waterschappen en Rijkswaterstaat een de slag met het inrichten van de overstromingsvlakten.

KENNIS DELEN

Provincie zoekt samen met onderzoekers naar zinvolle aanpak bloemrijke graslanden

In de proef is onderzocht of het weghalen van de dikke graszode effect heeft op het kiemen van graslandsoorten. Dit blijkt vooral goed te werken in percelen die al behoorlijk verschraald zijn. De combinatie verschrallen en openmaken is dus perspectiefvol voor graslandvegetaties.

foto Karl Eichhorn

N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland

Kruiden- en faunarijke grasland wordt bij een goede kwaliteit gekenmerkt door variatie in structuur (ruigte en plaatselijk struweel, hogere en lage vegetatie) en een kruidenrijke graslandbegroeiing die rijk is aan kleine fauna. Gradiënten binnen (grond) waterpeil en voedselrijkdom zorgen voor diverse vegetatietypen. Kenmerkende of bijzondere soorten van schralere beheertypen ontbreken grotendeels binnen Kruiden- en faunarijke grasland, maar graslanden zijn vaak wel rijk aan minder zeldzame soorten. Het type is onder andere van belang voor vlinders en andere insecten, vogels en kleine zoogdieren. De graslanden worden doorgaans niet bemest. Om verzuring tegen te gaan kan, bij uitzondering, ruige stalmest of bekalking toegepast worden.

In Gelderland ligt ongeveer 6.000 hectare aan grasland met als natuurdoel “kruiden-en faunarijke grasland” (“Natuurdoeltype N12.02”). Beheerders krijgen van de provincie subsidie om hier maatregelen uit te voeren om dat doel te behalen. Door aan de kruidenrijkdom te werken, help je ook de insecten die van waard- en nectarplanten afhankelijk zijn, en dat is hard nodig gezien de grote achteruitgang in aantallen insecten de afgelopen jaren. Daarom maaien de beheerders de percelen, voeren ze het maaisel af en langzaam maar zeker wordt het perceel dan minder voedselrijk. Het idee is dat vervolgens de kruiden en de fauna min of meer vanzelf terugkomen. In de praktijk valt dat echter nog wel eens tegen. Ondanks de beheerinspanningen en hoge provinciale kosten, blijven het in dat geval soortenarme, saaie graslanden met vooral heel gewone grassoorten. Ernst Boere van de provincie Gelderland: “We zien dat de florarijke op deze percelen achter blijft bij de doelstellingen. Biodiversiteit staat hoog op de bestuurlijke agenda van de provincie Gelderland dus willen we alles doen om te stimuleren dat de potenties van deze graslanden maximaal worden benut.”

Openmaken heeft perspectief

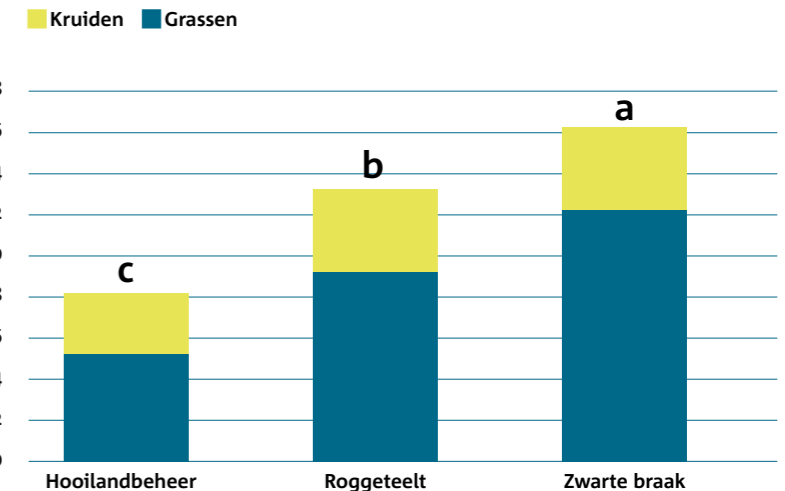
Daarom ging de provincie te rade bij een groep onderzoekers die in OBN-verband bezig is met onderzoek naar dit soort graslanden. Ook zij constateren dat de inspanningen vaak niet het gewenste effect hebben en zoeken naar verklaringen en oplossingen. Omdat de voedingstoestand wel op orde lijkt, moet er meer aan de hand zijn. Het idee is dat dit wel eens te maken kan hebben met de dichte graszoden. Hierdoor is er letterlijk geen plaats voor de kruiden. Er is geen kale grond waar het zaad tot ontwikkeling kan komen. De onderzoekers probeerden het daarom eens met het open maken van de graszoden om vervolgens in te zaaien met vijf doelsoorten voor bloemrijk grasland. Dat bleek vooral goed te werken in percelen die al behoorlijk verschraald waren. Dus vooral de combinatie verschrallen en openmaken is perspectiefvol. Een hele interessante aanpak, vond de provincie Gelderland en begon meteen met het opschalen van de exper-

imenten. Boere: “Ik heb daarover gesprekken gevoerd met de terreinbeheerders en zij zagen een project als dit wel zitten. Ook al is nog niet onomstotelijk bewezen dat de aanpak werkt. De percelen zijn uitgezocht, kaal gemaakt en dan zijn we erg benieuwd wat de resultaten zijn volgend jaar.”

Provinciale compensatie voor gemiste inkomsten en subsidie

Een praktisch probleem dat de provincie moest oplossen was de landbouwsteun uit Brussel. Agrariërs met grasland krijgen subsidie vanuit het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid. Een van de eisen is dat het blijvend grasland betreft. Meedoen aan het experiment van de provincie betekent echter dat het perceel een seizoen lang geen gras is en er dus geen subsidie voor beschikbaar is. De pachtende agrariërs die aan het project meedoen, krijgen daarom van de provincie een vergoeding voor de gederfde inkomsten omdat ze een seizoen lang niet kunnen maaien. Daarnaast compenseert de provincie de misgelopen GLB-subsidie.

Op graslanden lijkt tijdelijk akkerbeheer een geschikte maatregel te zijn voor de ontwikkeling van kruidenrijk grasland. Hierbij zijn de resultaten na “zwarte braak” wat positiever dan die van “tijdelijke roggeteelt”.

KENNIS DELEN

Provincie Limburg: eigen onderzoek voor unieke natuurgebieden

foto Roland Bobbink

Nadat de provincie Limburg de gebiedsanalyses had gemaakt voor haar Natura 2000-gebieden, bleek dat er nogal wat onbeantwoorde vragen waren die de uitvoering in de weg zouden kunnen staan. Om precies te zijn stonden 75 vragen open. De provincie wees een onderzoekscoördinator aan en stelde geld beschikbaar.

Gericht werken aan Limburgse natuur

Peter Roëll, strategisch adviseur bij de afdeling Natuur: “De gedeputeerde wil niet na een paar jaar het gebied in moeten gaan om te vertellen dat we toch andere of toch geen maatregelen moeten uitvoeren omdat we nog geen zekerheid hebben over van de effectiviteit van maatregelen. Het opvullen van de kennisleemten maakt dus integraal onderdeel uit van ons beleid. We moeten deze kennisvragen oplossen en de nieuwe kennis kunnen gebruiken in de praktijk. Natuurlijk kan het zo zijn dat tijdens de uitvoering nieuwe vragen naar boven komen, of dat we op bepaalde vragen geen sluitend antwoord krijgen. Maar het provinciebestuur kan dan wel laten zien dat we gericht gewerkt hebben aan de kennisleemten. De mensen die in de gebieden wonen en werken weten dat ook: zij zijn meegenomen in het proces van de gebiedsanalyses en weten ook waar wij nu nog onderzoeken over uitvoeren. Het zijn dus geen losstaande onderzoeken, maar maken deel uit van het gebiedsproces.”

Geen discussie door kwaliteitskeurmerk

“Deze onderzoeken hebben we deels door het OBN laten uitvoeren en deels onder de OBN-vlag uitgevoerd. Daarmee hebben we een kwaliteitskeurmerk en hoeft de inhoud niet meer ter discussie te staan. Zonder OBN-stempel moet je toch nog een keer naar het ministerie om te vragen of ze het eens zijn met de onderzoeksbevindingen. Onze ervaring is dat de gedeputeerde de onderzoeksrapporten ook heel goed weet te gebruiken in discussies met de streek. Zo laat het bestuur zien dat

ze weet waar het over gaat, en weet op die manier een heel goed gesprek met de bewoners te voeren”.

Afgeronde specifiek Limburgse OBN-onderzoeken

- Noodzaak localisering bufferstroken rond Natura 2000-gebieden in het Heuvelland
- Grenswaarden voor kalktufbronnen
- Herstelbeheer voor hellingbossen op kalkrijke bodem
- Herstel van Zuid-Limburgse hellingmoerassen
- Versterking en connectiviteit soorten in het Heuvelland
- Karakterisering, uitbreiding en herstel kwaliteit van Veldbies-Beukenbossen
- Effectiviteit van herstelmaatregelen zinkvegetaties
- Ontwikkeling fauna en vegetatie in herstelde hellingschraallanden op de Verlengde Winkelberg

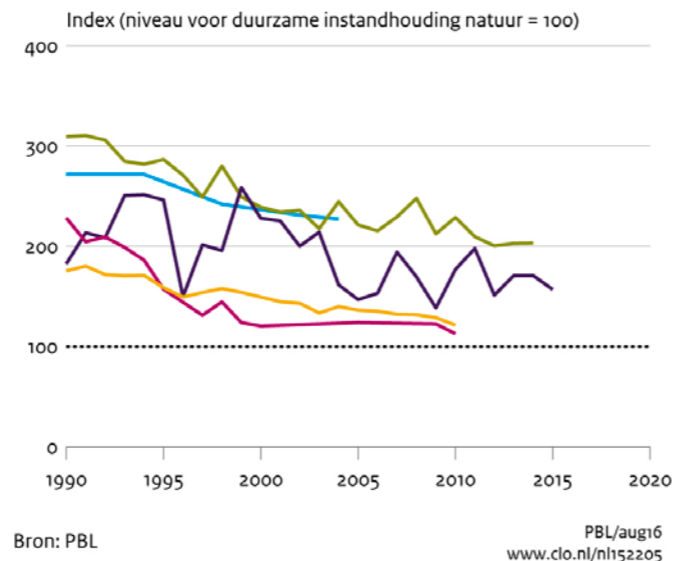
Zinkvegetatie met blauwe knoop.

Erosie

In 2017 organiseerden de provincie Limburg, samen met het Deskundigenteam Heuvelland en LTO een veldexcursie naar aanleiding van het rapport 'Noodzaak en lokalisering van bufferstroken rond Natura 2000-gebieden in het Heuvelland'. Natura 2000-gebieden op de hellingen grenzend aan landbouwpercelen worden negatief beïnvloed door toestroom van voedselrijk water en verspoeld bodemmateriaal. Hierdoor kunnen de kansen voor behoud en uitbreiding van karakteristieke natuurwaarden afnemen. Ook kunnen binnen de natuurgebieden door insnijding van het afstromende water geulen en steilwandjes ontstaan. Het onderzoek heeft nauwkeurig in kaart gebracht waar maatregelen nodig en mogelijk zijn om de erosie te stoppen.

Milieudruk op water en natuurgebieden

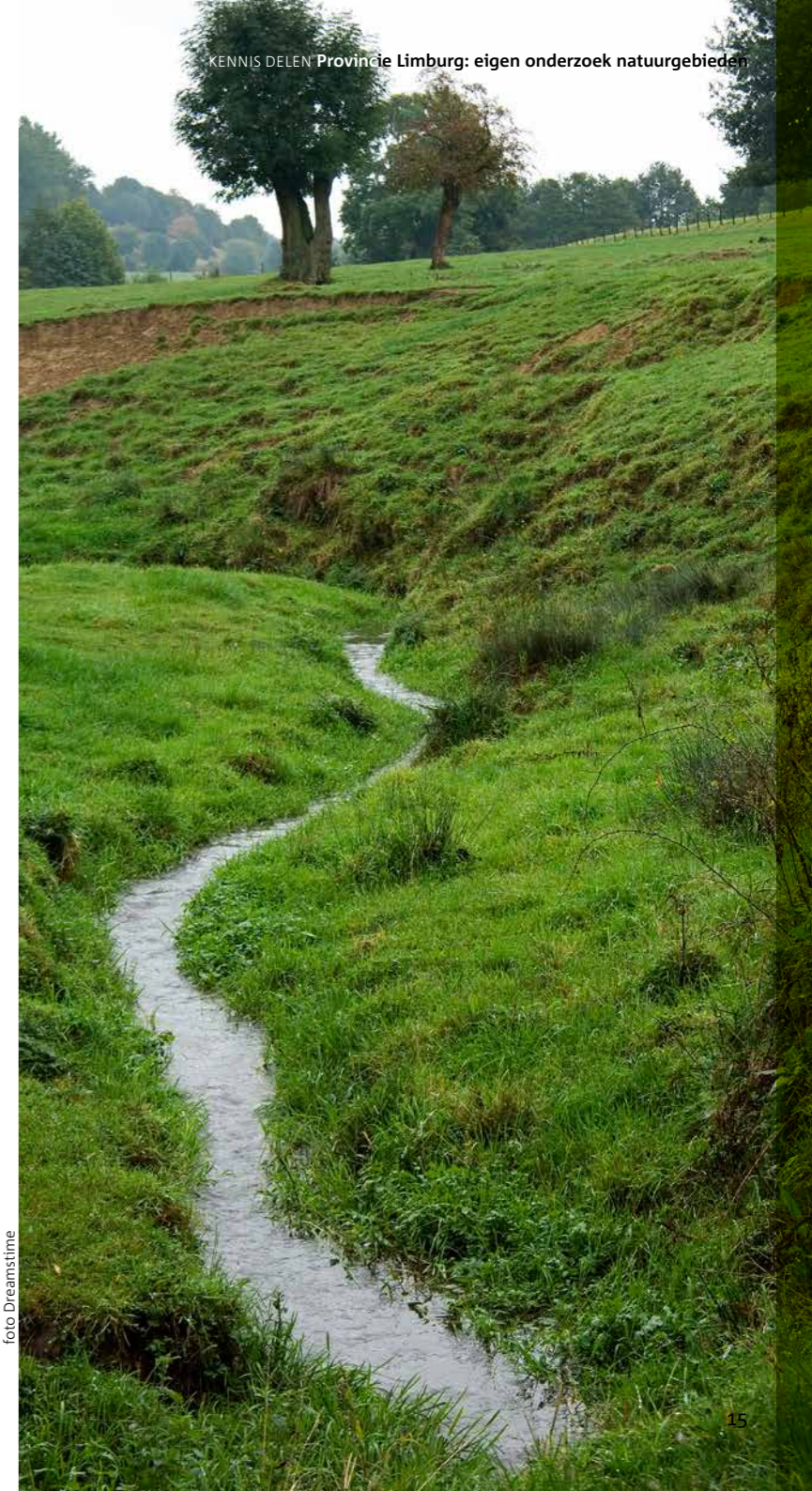
- Verdroging
- Vermesting zoet water
- Vermesting zout water
- Verzuring land (NO_x en SO₂)
- Stikstofdepositie land
- Niveau voor duurzame instandhouding natuur

Sinds 1990 zijn de milieu- en watercondities in natuurgebieden en oppervlaktewateren verbeterd. Milieudruk door vermessing, verzuring, verdroging en slechte waterkwaliteit nam voor al deze factoren af. Doordat duurzame milieucondities nog niet zijn bereikt, zijn veel planten- en diersoorten bedreigd en hebben veel ecosystemen een lage kwaliteit. Onduidelijk is of de milieudruk op natuurgebieden door verdroging, verzuring en vermessing recent ook nog afneemt. De milieudruk in het oppervlaktewater neemt wel af maar de laatste jaren slechts minimaal.

Provincie in de Deskundigenteams

Jaap Ex van de provincie Gelderland zit in het Deskundigenteam Rivieren. Zijn collega's nemen deel in het Deskundigenteam Cultuurlandschap en het Deskundigenteam Droog zandlandschap. Waarom doe je dat eigenlijk als provincie? De onderzoeksresultaten staan toch ook altijd in de rapporten? "Dat klopt, maar de rapporten zijn niet altijd even toegankelijk", aldus Jaap Ex. "Voor mijzelf is de interactie met de andere teamleden vooral belangrijk om zo samen met beheerders en onderzoekers de juiste vragen te kunnen stellen. Wij van beleid moeten er voor zorgen dat de goede onderwerpen op de agenda komen die beleidsrelevant zijn."

Gelderland: "Voor behoud en herstel van biodiversiteit en voor beleving is van belang dat in kwetsbare gebieden in broed- of foerageergebieden voldoende rust, stilte en duisternis wordt gegarandeerd".

Het Kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit

Beleid, beheer en wetenschap maken en delen kennis

foto Wanne Roeetemeijer

Beheerders van natuurterreinen, waterbeheerders, beleidsmakers, politici en wetenschappers dragen allemaal hun steentjes bij aan natuurbeheer in Nederland. Dat gaat over het algemeen steeds beter: veel soorten zijn de afgelopen decennia teruggekeerd, natuurgebieden zijn vergroot en hebben minder last van vervuiling. Ook snappen we steeds beter wat er nodig is om de natuur nog verder te helpen en robuust te krijgen. Toch lopen alle betrokkenen nog regelmatig op tegen allerlei vragen en problemen. Om die vragen bij elkaar te brengen, op elkaar af te stemmen en praktische oplossingen te krijgen, is eind jaren tachtig het Kennisnetwerk OBN opgericht. Het Kennisnetwerk ontwikkelt en verspreidt kennis met als doel het structureel herstel en beheer van natuurkwaliteit. Het is een onafhankelijk en innovatief platform waarin mensen uit beheer, beleid en wetenschap samenwerken.

Deskundigenteams: beheer én beleid

De kern van het kennisnetwerk wordt gevormd door acht deskundigenteams en een Expertisegroep fauna. Hierin werkt een gemêleerd gezelschap afkomstig van onder andere terreinbeherende organisaties, provincies, universiteiten, waterschappen, kennis/onderzoeksinstellingen, adviesbureaus intensief samen om de kennisbehoeften op het gebied van het natuurbeheer te definiëren. Een belangrijke taak van de teams is om de beschikbare kennis beschikbaar te maken. De voorzitters van de deskundigenteams zijn afkomstig van de terreinbeherende organisaties, de vicevoorzitters zijn afkomstig uit de onderzoekswereld.

Elk jaar worden zes tot acht nieuwe onderzoeken opgestart. Deze zijn vaak meerjarig en experimenteel in het veld. Het OBN-onderzoek moet resulteren in concrete herstel- en beheermaatregelen zodat terreinbeheerders

de natuur kunnen herstellen en verder kunnen ontwikkelen. Daarbij maken de deskundigen waar mogelijk een koppeling met andere maatschappelijke belangen of ecosysteemdiensten van natuur en biodiversiteit zoals zeespiegelstijging, klimaatverandering, veiligheid, waterberging, vastlegging van CO₂ en benutting zoals oogst van hout en biomassa, plaagbestrijding en bestuiving. Hiervoor werkt het kennisnetwerk samen met de provincies, ministeries, de waterschappen, Rijkswaterstaat en andere onderzoeksprogramma's, zoals Stichting Toegepast onderzoek waterbeheer (STOWA), Kennisprogramma COASTAR en het Deltaprogramma.

Beleidsmakers samen met beheerders en onderzoekers het veld in

OBN organiseert regelmatig bijeenkomsten in het veld met betrokkenen. In 2015 bracht OBN een rapport uit over kleinschalige verstuing. Het rapport werd in de praktijk besproken tijdens een workshop en excursie in Meijndel. Harrie van der Hagen van Dunea, de beheerder van het gebied, kijkt zeer tevreden terug op de excursie. "Een groot winstpunt van deze OBN-aanpak is dat we samen waren met beheerders, wetenschappers en beleidsmakers. Omdat het nu heel concreet werd, namelijk wat zouden wij doen op deze locatie, kreeg men steeds meer begrip voor elkaars rol. De provincie zit met de Natura 2000-doelen en beperkte middelen voor beheer, de beheerders willen geen zinloze maatregelen doen en vragen zich vaak af wat de bezoekers ervan vinden. En onderzoekers willen vooral weten hoe een en ander in elkaar zit en zijn wat minder gefocust op concrete uitvoering. Drie verschillende invalshoeken die hier bij elkaar kwamen die nodig zijn om maatregelen te nemen die ook zo snel mogelijk het gewenste effect op de natuur hebben."

Meedoen!

Wetenschappers, beleidsmakers, en beheerders zijn allemaal welkom in het Kennisnetwerk OBN. Dat kan door mee te doen aan de **veldwerkplaatsen** en andere bijeenkomsten. Daarnaast is kennis en ervaring altijd welkom bij een van de deskundigenteams. Alleen door middel van actuele input uit de praktijk van het beheer of beleid en bestuur, kunnen de deskundigenteams de relevante onderzoeken uitvoeren. Deskundigen uit het Kennisnetwerk is beschikbaar om locatiespecifieke adviezen te geven over een actueel beheerprobleem.

Hieronder een opsomming wat het Kennisnetwerk OBN nog meer doet:

- **Kennisverspreiding**

Om de ontwikkelde kennis te verspreiden, publiceert het OBN rapporten, brochures, nieuwsbrieven, adviezen en organiseert het netwerk symposia en veldwerkplaatsen. Alle OBN-rapporten en overige publicaties zijn als pdf gratis beschikbaar op natuurkennis.nl. Het Kennisnetwerk OBN publiceert elk kwartaal een nieuwsbrief in het Vakblad Natuur Bos Landschap.

- **Gebiedsgericht advies**

Als beheerders of beleidsmakers problemen of vragen hebben in een specifiek natuurgebied, kunnen zij een gebiedsgericht advies vragen aan het Kennisnetwerk OBN. Het advies wordt opgesteld door een van de deskundigenteams. Het kennisnetwerk betaalt de helft van de kosten en de aanvrager betaalt de andere helft. Het advies wordt gepubliceerd zodat ook andere beheerders daarvan kunnen leren.

- **Veldwerkplaatsen**

Het Kennisnetwerk OBN verspreidt de nieuw ontwikkelde kennis door middel van veldwerkplaatsen. Dat zijn kleinschalige bijeenkomsten in het veld waar beheerders, onderzoekers en beleidsmakers hun kennis uitwisselen. Nieuwe en specifieke inzichten uit recent onderzoek over een bepaald beheer-gerelateerd onderwerp worden gepresenteerd en in de middag worden in het veld ervaringen uitgewisseld over de toepasbaarheid van deze kennis in de praktijk. Van alle gehouden veldwerkplaatsen zijn de presentaties en de kennisbladen te vinden op de website van de veldwerkplaatsen. www.veldwerkplaatsen.nl.

Werkwijze OBN

In de Stuurgroep OBN Natuurkennis zijn de financiers van het kennisnetwerk (ministerie LNV en de provincies), de terreinbeheerders en het onderzoek vertegenwoordigd. De stuurgroep stelt het jaarplan vast en besluit naar welk onderzoek het geld dat jaar gaat. De stuurgroep laat zich adviseren door de OBN Adviescommissie. Deze bestaat uit vertegenwoordigers van beleid, beheer en onderzoek, die niet ook in een van de deskundigenteams zitten. Deze adviescommissie beoordeelt de onderzoeksvorstellen van de deskundigenteams en prioriteert deze binnen het beschikbare budget en doet daarmee een voorstel voor het nieuwe jaarplan.

Financiën OBN

Het ministerie van LNV en de provincies financieren samen het OBN Kennisnetwerk. Het ministerie financiert de instandhouding van de kennisstructuur (waaronder de deskundigenteams), de kennisverspreiding, advisering, de aanbestedingen, lange termijn monitoring van OBN-experimenten en stelt incidenteel extra subsidie beschikbaar voor belangrijke inhoudelijke thema's. Dit is ongeveer € 850.000 per jaar. De provincies financieren het onderzoeksbudget met € 950.000 per jaar. Samen met andere partijen die cofinanciering inbrengen zoals waterschappen, individuele provincies, Rijkswaterstaat, gaat er jaarlijks € 1 – 1,5 miljoen om in het onderzoek.

Kennisnetwerk OBN wordt gecoördineerd door de VBNE en gefinancierd door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en BIJ12

Vereniging van bos- en natuurterreineigenaren (VBNE)

Princenhof Park 7
3972 NG Driebergen
0343-745250
info@vbne.nl

Alle publicaties en
producten van het
OBN Kennisnetwerk
zijn te vinden op
www.natuurkennis.nl